

УДК 332.122

Вершигора Ю.З.*аспірант кафедри економіки та підприємництва
ПВНЗ «Буковинський університет»***Вершигора В.Г.***кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри фізико-математичних і природничих дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»*

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ РЕГІОНІВ ТА РОЛЬ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В ЇЇ ПОКРАЩЕННІ

COMPETITIVENESS OF REGIONS AND THE ROLE OF LOCAL AUTHORITIES IN ITS IMPROVEMENT

АНОТАЦІЯ

У статті проведено аналіз конкурентоздатності регіонів України в плані інвестиційної привабливості. Показано, що інвестиційний клімат регіонів залежить від цілої низки факторів, основним з яких є дотримання правових, економічних, політичних та соціальних умов ведення бізнесу. Визначальна роль у підвищенні конкурентоздатності регіонів належить місцевій владі, яка, крім контролюючих функцій, повинна забезпечити прозорість та відкритість інвестиційної політики. Створення команди високоосвічених менеджерів, здатних ефективно проводити інвестиційну політику регіону, та використання всіх важелів залучення коштів, якими володіє місцева влада, забезпечать стабільний розвиток регіонів.

Ключові слова: регіон, конкурентоздатність, місцева влада, інвестиційна привабливість, інвестиції.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен анализ конкурентоспособности регионов Украины. Показано, что инвестиционный климат регионов зависит от целого ряда факторов, основным из которых является соблюдение правовых, экономических, политических и социальных условий ведения бизнеса. Определяющая роль в повышении конкурентоспособности регионов принадлежит местной власти, которая, кроме контролирующих функций, должна обеспечить прозрачность и открытость инвестиционной политики. Создание команды высокообразованных менеджеров, способных эффективно проводить инвестиционную политику региона, и использование всех рычагов привлечения капитала, имеющихся у местной власти, обеспечат постоянное развитие региона.

Ключевые слова: регион, конкурентоспособность, местная власть, инвестиционная привлекательность, инвестиции.

ANNOTATION

In article competitiveness analysis of regions of Ukraine is carried out. It is shown that the investment climate of regions depends on a number of factors, basic of which there is an observance the economic, political and social conditions of business. Aqualificatory role in the increase of competitiveness of regions belongs to local-authority that must except supervisory functionsto provide transparency and openness of investment politics. Creation of team of the highly educated managers capable is effective to pursue investment policy of the region, and use of all levers of attraction of the equities which are available for local government, will provide constant development of the region.

Keywords: region, competitiveness, local government, investment attractiveness.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світової економіки вітчизняні підприємства значно програють у конкурентоздатності більш розвиненим у технологічному сенсі зарубіжним підприємствам. Підвищення саме

конкурентоздатності наших підприємств є першочерговим завданням, що дасть змогу значно укріпити економіку держави в період подолання економічної кризи, глобалізації та інтеграції виробництва. Не можна не звернути увагу на інноваційний складник діяльності підприємств, який дасть змогу забезпечити конкурентоздатність підприємств у недалекій стратегічній перспективі. Але розвиток інновацій на підприємствах пов'язаний із проблемами розвитку в науково-технічній, економічній і соціальній сферах життя держави. Вирішальною умовою у вирішенні даних проблем є збільшення об'ємів інвестицій у різні галузі економіки. Активізація інвестицій сприяє розвитку економіки, даючи змогу створювати нові підприємства і додаткові робочі місця, розширювати діючі підприємства і виводити на ринок нові види товарів та послуг. Ось чому дослідження напрямів зростання інвестиційної привабливості підприємств, особливо регіональних, із залученням фінансів ринку є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами дослідження конкурентоздатності регіонів, впливу фінансового ринку на інвестиційну привабливість держави в цілому і регіонів зокрема займалися такі вчені, як: Курбах Т., Сорока М., Школьник І., Бутенко Д., Кухарський Н., Леонов Д., Яцюк Г., Захарин С. та ін. Та незважаючи на велику кількість досліджень із даної тематики, питання про роль місцевої влади, впливу фінансового ринку, і особливо фондового ринку як його структурного елемента, на збільшення інвестиційної привабливості регіонів вимагає подальшого дослідження.

Мета статті полягає у вивченні ролі місцевої влади в підвищенні рейтингу і конкурентоздатності регіонів шляхом залучення інвестиційних коштів як резидентів, так і нерезидентів для досягнення сталого соціально-економічного розвитку регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збільшення об'ємів інвестицій у різні галузі промисловості дає змогу створювати додаткові робочі місця, оскільки сприяє розширенню та

модернізації виробництва, а також наповненню казни у вигляді додаткових податкових надходжень. Існує багато варіантів залучення грошей у розвиток регіональних інвестиційних проєктів: бюджетні кошти держави, мобілізація вільних коштів населення через різні фонди, власні кошти підприємств, інвестиції нерезидентів та ін. Найбільш реальним джерелом фінансування є бюджетні кошти держави.

На сучасному етапі спостерігається сильна диспропорція в розвитку регіонів, тому державними бюджетними коштами кожен регіон користується диференційовано.

Так, у 2012 р. державний трансферт становив 51,6 млрд. грн. Це так звані дотації вирівнювання. Найбільшу частку отримала Львівська область – 6,6% від загальної суми трансферту, найменшу – Полтавська – 2,6% та місто Севастополь – 0,22%. Оскільки населення регіонів нерівномірне, то інтегральним показником державних дотацій буде сума коштів, що припадає на одну особу. Таким чином, найвищий показник дотації мали Закарпатська та Волинська області – понад 2 000 грн. на одну особу, а найменший показник мали Донецька область (554 грн./ос.), Дніпропетровська область (453 грн./ос.) та місто Севастополь (334 грн./ос.) [1]. У 2016 р. державна дотація складається з двох частин: базової та реверсної. Базова дотація регіональних бюджетів у 2016 р. становила 4 753,5 млн. грн., а реверсна дотація – 3 074,3 млн. грн. У 2016 р. дотації держбюджету отримують ті бюджети міст обласного значення і районні бюджети, в яких надходження податку на доходи фізичних осіб становить менше 727,5 грн. на одного мешканця; обласні бюджети, в яких надходження на одного мешканця з податку на доходи фізичних осіб нижче 180,4 грн. та податку на прибуток приватних підприємств нижче 51,1 грн. Базову дотацію з державного бюджету в 2016 р. отримали 18 обласних бюджетів, 53 бюджети міст обласного значення та 385 районних бюджетів [2].

Однак вирішення сучасних проблем будь-якого регіону лише за бюджетні кошти держави неможливе. Регіональні програми розвитку повинні здійснюватися також за власні бюджетні кошти регіону та альтернативні кошти, пошук яких повністю лягає на місцеву владу.

Міста, які є великими фінансовими центрами, активно використовують свої регіональні бюджетні гроші для розвитку господарства. У вигаді також знаходяться міста, які мають міцні експортні зв'язки. Регіони, які є менше самодостатніми, мають проводити залучення власних коштів підприємств, організацій, фізичних осіб та іноземних інвесторів. Одним із напрямів такої роботи є використання наявних важелів кредитної системи держави. Ці кошти мають використовуватись як інвестиційні ресурси через інвестиційні фонди, компанії або посередників, які не є банківськими

фінансовими установами. А для створення та успішного існування таких структур необхідні відповідні законодавчі умови. У загальному випадку регіональна влада може використовувати як посередника (як виняток) банківську систему. Це може бути новостворений регіональний банк інвестицій, або будь-який інший наявний у даному регіоні банк, який працюватиме в режимі довгострокових інвестицій та інвестуватиме пріоритетні регіональні галузі за рахунок довгострокових вкладів населення та компаній. Кредитування інноваційних проєктів є кредитом із високими ризиками, тому за таких кредитів необхідно посилити вимоги до платоспроможності позичальників, а відсоткові ставки градувати залежно від величини ризиків.

Контролюючи інвестиційні процеси, місцева влада має чітко визначитися з пріоритетними напрямками розвитку регіону, максимально інформувачи населення про напрями розвитку, масштаби, строки реалізації та величину інвестицій. Безумовно, до перспективних видів діяльності будь-якого регіону належать традиційні напрями розвитку і ті, інвестування яких призводить до покращання соціальної сфери регіону, і ті галузі, які мають швидку окупність вкладених коштів, а також ті, які можна охарактеризувати наукоємністю виробництва.

Визначившись із пріоритетними напрямками розвитку та маючи в наявності кредитну структуру місцева влада може впливати на обсяги та структуру кредитів на потреби регіонального розвитку за умови спільної участі з банками у формуванні необхідних кредитів.

Якщо мова йде про великі об'єми інвестицій у регіоні, то тут передусім необхідно говорити про залучення прямих іноземних інвестицій. Це довгострокові вклади матеріальних ресурсів компаніями-нерезидентами в економіку держави. В останні роки цей потік інвестицій дуже нестабільний, адже інвестор вкладає капітал насамперед в інвестиційно привабливі регіони та проєкти. Як уважають Піндур М. і Дорохов В. [3], саме сукупність об'єктивних можливостей і обмежень, які зумовлюють збільшення регіональних інвестицій, або регіональну інвестиційну активність, становить інвестиційну привабливість регіонів. Зокрема, робиться акцент на тому, що об'єктивні інвестиційні можливості регіону є його інвестиційним потенціалом, а об'єктивні обмеження – інвестиційними ризиками, які перешкоджають здійсненню найбільш повної інвестиційної політики. Танделова О. має інші погляди на інвестиційну привабливість регіонів. На її думку, інвестиційна привабливість регіонів – це об'єктивні передумови для інвестицій, які вимірюються об'ємом капітальних вкладень, що можуть залучатися в регіон виходячи з його інвестиційного капіталу та рівня некомерційних інвестиційних ризиків, що дає змогу розглядати регіони в площині

«потенціал – ризик» [4]. Інші автори вважають, що інвестиційна привабливість регіонів є інтегральною характеристикою окремих регіонів країни з погляду здійснення ефективної інвестиційної діяльності [5]. Інтегральна характеристика окремого регіону країни з позиції інвестиційного клімату, рівня інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів і визначає інвестиційну привабливість регіону – так визначає інвестиційну привабливість регіону Петровська С. [6, с. 93]. Петкова Л. і Проскурін В. розглядають інвестиційну привабливість регіону як сукупність об'єктивних і суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування національної економіки на макро-, мезо- і мікрорівнях [7], а Ушаков В. – як сукупність факторів (політичних, економічних, правових, соціальних та ін.), які зумовлюють поведінку діючих та потенційних суб'єктів інвестиційної діяльності щодо здійснення інвестицій у розвиток економіки регіону. Інвестиційна привабливість регіону як його здатність генерувати та залучати інвестиції, які сприяють економічному зростанню, фактично відображає якість пакета характеристик територіальної одиниці (області), які бере до уваги новий та чинний інвестор під час прийняття рішення щодо інвестування на конкретній території [8]. Як бачимо, інвестиційна привабливість регіонів залежить насамперед від характеристики цього регіону, його економічного стану, розвитку інфраструктури та інвестиційного клімату. Інвестиційний клімат – це сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів, впливаючи на інвестиційний ринок України [9, с. 37].

Сума залучених прямих іноземних інвестицій в Україну на початок січня 2016 р. становила 1 339 млн. дол. США, а на початок липня 2016 р. – 759 млн. дол. США [10]. Лівову частку всіх інвестицій використано у місті Києві – 51,7% (на 01.01.2016) і 54,1% (на 01.07.2016) та Дніпропетровській області – 16,8% і 15,9% відповідно. 24,1% усіх прямих іноземних інвестицій розподілялися між 11 областями України в межах від 4% до 2%. Розподіл залучених прямих іноземних інвестицій між основними регіонами України у відсотках від загального обсягу представлено в табл. 1. У підсумку на вказані регіони припадало 96,3% на 01.01.2016 та 94,1% – на 01.07.2016. Таким чином, на решту 14 областей припадає 3,7% від загальної суми інвестицій на 01.01.2016 та 5,9% – на 01.07.2016.

У табл. 2 приведено дані залучених прямих іноземних інвестицій в економіку України в 2002–2016 рр. Як свідчать дані таблиці, ці інвестиції на протязі всього періоду є досить нестабільними. Знаки +/- в останній строчці таблиці означають притік та відтік прямих іноземних інвестицій в Україну відповідно. Поряд зі збільшенням об'ємів інвестицій кожні два-три роки спостерігався значний відтік коштів. Так, у 2006 р. відтік інвестицій становив 2 204 млн. дол. США, у 2009 р. – 6 097 млн. дол. США, у 2013 р. – 3 902 млн. дол. США, а в 2014 р. – 4 089 млн. дол. США.

У 2016 р. відтік коштів прямих іноземних інвестицій становив 863 млн. дол. США. Після притоку прямих іноземних інвестицій у 2015 р. у розмірі 2 551 млн. дол. США у 2016 р. знову спостерігається їх відтік у сумі 863 млн. дол. США.

Гальмування притоку інвестицій зумовлене недосконалістю державного економічного

Таблиця 1

**Розподіл прямих іноземних інвестицій за регіонами України в 2016 р.
(% від загальної суми інвестицій)**

Область \ Рік	м.Київ	Дніпровська	Донецька	Харківська	Київська	Львівська	Одеська	Запорізька	Луганська	Івано - Франківська
01.01.16	51,7	16,8	4,1	3,7	3,8	2,9	3,1	2,1	2,4	2,9
01.07.16	54,1	15,9	3,9	3,7	3,7	2,8	3,0	2,0	2,2	1,9

Джерело: складено автором за [10]

Таблиця 2

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ), залучені в Україну в 2002–2016 рр. (млн. дол. США)

Роки	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ПІІ	693	1424	1715	7808	5604	9891	10913	4816	6895	7207	8401	4499	410	2961	2098
+, -		+731	+291	+6094	-2204	+4287	+1022	-6097	+1679	+712	+1194	-3902	-4089	+2551	-863

Джерело: складено автором за [11]

законодавства, великими податками та політичними ризиками, відсутністю систем гарантування і страхування іноземних інвестицій, недостатністю захисту як особи, так і безпосередньо власності інвесторів. У зв'язку із цим іноземні інвестори не спішають вкладати свої кошти в українську економіку в цілому і в регіональну економіку зокрема. Покращити ситуацію може підвищення інвестиційної привабливості регіону в його постійній динаміці. У даній ситуації задіяні як суб'єктивні, так і об'єктивні причини. До перших причин можна віднести економіко-географічне положення території, яке може бути привабливим для інвестора передусім як туристичні та рекреаційні зони, або інвестиційні ресурси, які є цікавими для зовнішнього інвестора. А суб'єктивні фактори створюються безпосередньо діяльністю місцевої влади в плані розвитку цього потенціалу.

Інвестиційну привабливість регіону, крім вигідного географічного положення, можуть становити як транспортна доступність, наявність сировинних, енергетичних, водяних та лісових ресурсів, так і рівень розвитку соціальної і промислової інфраструктур, наявність «вільної» робочої сили, рівень і якість життя населення, наявність розвинутого ринку та

далекоглядна політика місцевої влади. У табл. 3 приведено динаміку інвестиційної привабливості регіонів України за 2005–2014 рр.

Як видно з табл. 3, найбільш інвестиційно привабливими регіонами в 2005–2009 рр. були м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Запорізька області та Автономна Республіка Крим. Починаючи з 2007 р. до п'ятірки лідерів увійшла Чернівецька область, але в 2014 р. її рейтинг інвестиційної привабливості знаходився на передостанньому місці. У 2014 р. лідерами інвестиційної привабливості стали Львівська, Івано-Франківська, Одеська, Вінницька області та м. Київ.

Місцева влада передусім повинна знати напрям розвитку регіону, мати стратегічний план розвитку та найбільш вигідно представити його інвесторам.

Залучення інвесторів носить стихійний характер, оскільки залежить від випадкових факторів і нагадує звичайний ринок, де виграє той, хто пропонує кращий товар за більш низькою ціною.

Для того щоб інвестиції були системними, необхідно створити певний орган, який би у своїй роботі використовував новітні маркетингові технології, вмів би створювати та викорис-

Таблиця 3

Інвестиційна привабливість регіонів України в 2005–2010 рр. та в 2014 р.

№ з/п	Регіон	2005 р.	2007 р.	2009 р.	2010 р.	2014 р.
		Рейтинговий показник				
1	АР Крим	5	7	6	12	27
2	Вінницька	17	4	12	6	4
3	Волинська	26	16	27	26	7
4	Дніпропетровська	3	2	5	4	6
5	Донецька	2	3	2	2	22
6	Житомирська	11	13	24	21	10
7	Закарпатська	20	23	16	19	24
8	Запорізька	4	5	4	8	12
9	Івано-Франківська	16	9	9	20	2
10	Київська	14	14	8	7	13
11	Кіровоградська	7	11	18	16	21
12	Луганська	12	8	13	9	23
13	Львівська	15	18	25	25	1
14	Миколаївська	9	24	14	10	16
15	Одеська	6	12	10	13	3
16	Полтавська	8	10	7	5	20
17	Рівненська	27	20	20	24	14
18	Сумська	13	26	19	18	15
19	Тернопільська	22	19	22	27	11
20	Харківська	10	15	11	14	8
21	Херсонська	21	25	23	17	25
22	Хмельницька	24	22	26	22	19
23	Черкаська	23	21	17	11	18
24	Чернівецька	18	6	3	3	26
25	Чернігівська	25	17	21	23	9
26	м. Київ	1	1	1	1	5
27	м. Севастополь	19	27	15	15	17

Джерело: складено автором за [12, с. 39; 13]

товувати нормативні документи, новітні технології, кадрові ресурси, методики і механізми. На рівні державного управління такі органи представлені учасниками фондового, фінансового та інших ринків. Їх діяльність має бути регламентована рамками нормативних документів, які будуть регулювати процеси запозичень і інвестицій та їх раціональне використання. А наглядовою та контролюючою структурою може бути організаційна рада інвестиційного комплексу. Дана рада повинна розглядати інвестиційний проект не як просте переміщення капіталів від інвесторів до позичальника, а як високотехнологічну процедуру супроводження проектів для великої гарантії дотримання параметрів затрат, термінів і якості реалізації проектів.

Інвестиційний процес у цілому здійснюється фахівцями, які мають як науковий, так і практичний потенціал та вміють використовувати інформаційні, маркетингові, логістичні, торгові, управлінські та наукові технології. Наукові доробки в царині розвитку та формування інвестиційної політики дають змогу виокремити низку напрямів її реалізації на регіональному рівні. Сюди слід віднести формування сприятливого інвестиційного клімату регіону, пошук джерел фінансування, підвищення ролі власних джерел фінансування підприємствами, посилення контролю з боку регіональної влади за цільовим використанням коштів місцевого бюджету, які спрямовуються на інвестиційні проекти, а також зниження інвестиційних ризиків.

При цьому пріоритетною лінією має виступати проведення інвестиційної політики з обов'язковим урахуванням специфіки регіонів, максимальн використання природного та наукового потенціалу, їх намагання виділити переваги свого району для залучення державних, місцевих та іноземних інвесторів.

Висновки. Конкурентоздатність регіонів залежить від цілої низки факторів, як об'єктивних, так і суб'єктивних. До перших можна віднести економіко-географічне положення території, яке може бути привабливим для інвестора передусім як туристичні та рекреаційні зони, або інвестиційні ресурси, які є цікавими для зовнішнього інвестора.

Підвищенню конкурентоздатності регіонів сприяє позитивний інвестиційний клімат регіону. А це передбачає дотримання політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують та сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та закордонних інвесторів.

А суб'єктивні фактори створюються безпосередньо діяльністю місцевої влади в плані розвитку цього потенціалу, яка на своєму рівні повинна чітко визначитися з пріоритетними напрямками розвитку регіону, масштабами, строками реалізації та величинами

інвестицій. Інвестиційна політика регіону має бути максимально прозорою, відкритою та здійснюватися висококваліфікованими менеджерами, які здатні у своїй роботі використовувати новітні маркетингові технології, створювати та використовувати нормативні документи, застосовувати новітні технології, методики і механізми.

Місцева влада регіону повинна максимально використовувати всі важелі впливу залучення коштів для покращення інвестиційного клімату регіону. Зокрема, поряд із використанням коштів держбюджету до розвитку регіону залучати кредитні кошти через фінансові установи, вільні кошти населення, організацій та підприємств і безпосередні інвестиції нерезидентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України. Повна версія. 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/projects>.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Дорохов В. Инвестиционный климат. Инвестиционная привлекательность регионов и отраслей России / В. Дорохов, М. Пиндур [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://studopedia.ru/1_63666_investitsionniy-klimat-investitsionnaya-privlekatelnost-regionov-i-otrasley-rossii.html.
4. Танделова О.М. Инвестиционная привлекательность регионов России / О.М. Танделова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://refoteka.ru/r-100875.html>.
5. Захожай В. Статистика інвестиційної діяльності / В. Захожай, М. Кіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://personal.in.ua>.
6. Петровська С.А. Оцінка інвестиційної привабливості регіону: порівняльний пофакторний аналіз / С.А. Петровська // Механізм регулювання економіки. – 2012. – № 2. – С. 90–97.
7. Петкова Л. Муніципальні інвестиції та кредити: навч. посіб. / Л. Петкова, В. Проскурін. – Київ, 2006. – 158 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-library.com.ua/books-book-90.html>.
8. Ушаков В.В. Сутність понять «інвестиційна привабливість регіону» та «інвестиційний клімат в регіоні» та фактори, що їх зумовлюють / В.В. Ушаков
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lubbook.net/book_431_glava1.
10. Пересада А.А. Управління інвестиційними процесами / А.А. Пересада. – Київ: Лібра, 2002. – 472 с.
11. Стан інвестиційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Dokuments/List?lang=uk>.
12. Статистичний збірник «Регіони України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ird.gov.ua/1/zb_reg2_2013.pdf.
13. Савлук О. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів України / О. Савлук // Держава і економіка. – 2013. – № 5. – С. 31–43.
14. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ier.com.ua/ua/projects>.